

Andrzej Bryk

Pojęcie i ewolucja terroryzmu politycznego na świecie

Streszczenie:

Celem niniejszej publikacji jest omówienie zjawiska terroryzmu politycznego na przestrzeni wieków. W pracy przyjęto założenie, że terroryzm jest pojęciem politycznym nierozłącznie związanym z władzą: dążeniem do niej, zdobyciem i utrzymaniem w celu realizacji zamierzonych zmian. Na początku artykułu zostały zaprezentowane najważniejsze ujęcia terroryzmu, a następnie została przedstawiona jego klasyfikacja. Autor przedstawiła rodowód pojęcia i jego ewolucję od pierwszych zamachów dokonywanych w starożytności, poprzez terror jakobiński, aż do aktywności Państwa Islamskiego. Szczególna uwaga została zwrócona na aktywności ugrupowań terrorystycznych w XX wieku.

Słowa kluczowe: pojęcie, terroryzm, historia, terroryzm polityczny, ekstremizm

Abstract:

The aim of this publication is discussion about the phenomenon of political terrorism over the centuries. The assumption was made in the work that terrorism is a political concept inseparably connected with the authorities: striving for it, getting it and maintaining it in order to implement changes. At the beginning of the article, the most important approaches to terrorism were presented, and then its classification was presented. The author presents the origin of the concept and its evolution from the first attacks carried out in antiquity, through Jacobin terror, to the activity of the Islamic State. Particular attention has been paid to the activities of terrorist groups in the 20th century.

Key words: concept, terrorism, history, political terrorism, extremism

Medialność współczesnych konfliktów politycznych, ideowych, gospodarczych, kulturowych, a w szczególności zbrojnych doprowadziła do sytuacji, w której niemal każda forma przemocy była prezentowana szerokiemu gronu odbiorców poprzez środki masowego przekazu. Terroryzm, zgodnie z najszerszym użyciem tego terminu jest pojęciem politycznym. Jest on zasadniczo i nierozłącznie związany z władzą: z dążeniem do niej, jej zdobyciem i wykorzystaniem do przeprowadzania politycznych zmian (Hoffman 2001: 12). Punktem wyjścia do analizy problemu jest zatrzymanie się nad poświęconą mu terminologią. Przegląd znakomitej większości publikacji naukowych prowadzi do stwierdzenia, że nie udało się dotąd stworzyć jednej uniwersalnej, złożonej i powszechnie akceptowanej definicji terminu terroryzm polityczny (Tomasiewicz 2000: 11).

Trzeba zauważyć, że właściwie ile istnieje publikacji na temat terroryzmu, tyle też jest jego definicji. Różne ujęcia terroryzmu politycznego podają państwa, instytucje, organizacje państwowe i międzynarodowe, czy wreszcie podmioty zajmujące się zwalczaniem tego problemu. Wśród tych definicji większość ma pewne wspólne elementy, jednak dużo trudniej jest znaleźć kilka cech wspólnych, występujących w terminach podawanych przez różne jednostki badające problem.

Taka sytuacja powoduje, że część badaczy rezygnuje z prób precyzyjnego ujęcia terminu terroryzm, ponieważ „jest to zjawisko wprawdzie trudne do zdefiniowania, lecz łatwe do identyfikacji” (Madej 2007: 134). Zwolennikiem takiego podejścia jest amerykański naukowiec Walter Laquer, który określa działania definicyjne jako Humpty Dumpty Business, a zjawisko terroryzmu rozpatruje w kategoriach nie do pomylenia (unmistakable phenomenon) (Madej 2007: 134). Analizując terroryzm Laquer dochodzi ponadto do wniosku, że „(..) nie sposób go dokładnie zdefiniować, ale jeśli się zobaczy akt terroryzmu, wiadomo, czym jest”. Zdecydowana większość naukowców dąży jednak do sformułowania właściwej definicji, jednak debata na ten temat budzi wiele emocji i rodzi kontrowersje (Horgan 2008: 21).

Słownik języka polskiego opublikowany przez Państwowe Wydawnictwo Naukowe podaje następującą interpretację hasła terroryzm współczesny: „(...) stosowanie terroryzmu, zwłaszcza działalność niektórych ugrupowań ekstremistycznych usiłujących za pomocą zabójstw politycznych, porwań zakładników, uprowadzeń samolotów i podobnych środków zwrócić uwagę opinii publicznej na wysuwane przez siebie hasła lub wymusić na rządach państw określone ustępstwa bądź świadczenia na swoją korzyść” (Doroszewski 1997: 499).

Określenie to w istocie nie opisuje sedna zjawiska terroryzmu, ale oddaje przede wszystkim jego wąski charakter. Robert Schultz, publicysta zajmujący się zjawiskiem terroryzmu uważa, że terroryzm polityczny: „(...) próbę użycia pozanormalnych form politycznej przemocy dla uzyskania politycznych celów” (Karolczak 1995: 7, 8).

Paul Wilkinson przez polityczny terroryzm rozumie: „systematyczne użycie morderstw i zniszczenia, groźby morderstwa i zniszczenia dla zastraszenia jednostek, grup, społeczeństw lub rządów, pozwalające terrorystom na polityczne żądania”. Longin Tadeusz Schmidt natomiast zwrócił uwagę, że: „terroryzm zawsze łączył się z podstępными, a więc trudnymi do wykrycia sposobami zabijania osób pełniących funkcje przywódcze” (Karolczak 1995: 9).

Inny badacz, Brian Jenkins koncentrował uwagę na zupełnie innych aspektach zjawiska. Według niego terroryzm to: „działanie, które może mieć klasyczne formy aktów kryminalnych, takich jak morderstwo, podpalenie, użycie środków wybuchowych, które jednak różnią się od zwykłych działań kryminalnych tym, że są dokonywane ze szczególnie przemyślanym zamiarem wywołania paniki, zaburzenia porządku, zastraszenia zorganizowanego społeczeństwa w celu destrukcji porządku publicznego, sparaliżowania możliwości reagowania społeczeństwa, zwiększenia poczucia bezradności i nieszczęścia wspólnoty” (Piątkowski 1996: 6). Jest to zatem działanie, w którym celowo dąży się do wywołania strachu.

Nawiązując do tej teorii Piotr Piątkowski zauważył, że (...) terroryzm jest zaplanowaną formą użycia przemocy lub groźbą użycia przemocy wywołującą strach wśród ludności cywilnej, która ma na celu wymuszenie lub zastraszenie rządów, społeczeństwa lub jednostek dla osiągnięcia określonych celów” (Piątkowski 1996: 7). Z kolei definicja, której autorem jest Krzysztof Karolczak podkreśla, że terroryzm to: „metoda walki politycznej zmierzająca do osiągnięcia pożądanego przez stosującego celu” (Karolczak 1995: 9).

Uznaną w środowisku międzynarodowym definicją jest ta przyjęta przez Siły Zbrojne Stanów Zjednoczonych. Zgodnie z nią: „terroryzm to bezprawne użycie siły lub groźba przemocy przeciwko osobom lub ich mieniu w celu osiągnięcia politycznych lub socjalnych celów. Najczęściej celem jest wymuszenie lub zastraszenie rządu, jednostek albo ich grup, lub zmiana ich zachowania lub polityki” (Hoffman 2001: 36).

Wydaje się, że na podstawie tych kilku przykładów nie jest możliwe zbudowanie uniwersalnej definicji terroryzmu ujmującej całość tego wielowymiarowego zjawiska. Można jednak wyodrębnić pewne specyficzne cechy tego problemu, które pozwolą odróżnić go od

innych aktów przemocy. Zdaniem Hoffmana do jego głównych elementów zalicza się: polityczny charakter zjawiska, stosowanie przemocy, siły i groźby, wywoływanie strachu, działanie w oparciu o wywołanie psychologicznych skutków i przewidywanie reakcji, stosowanie precyzyjnych metod i strategii, oraz organizowanie akcji w oparciu o celowość, zorganizowanie i brak humanitarnych ograniczeń (Hoffman 2001: 38).

Przechodząc do klasyfikacji rodzajów terroryzmu trzeba zauważyć, że podobnie jak w przypadku definiowania tego problemu także i tutaj badacze dokonali zgoła odmiennych podziałów. Duża część z nich dzieli terroryzm na państwowy i antypaństwowy (Bolechów 2003: 55). Według innego podziału występują dwa rodzaje terroryzmu: legalny (podmiotem działań terrorystycznych może być państwo) i nielegalny (odpowiednik antypaństwowego – podmiotem działań terrorystycznych może być organizacja) (Karolczak 1995: 13).

W pierwszym przypadku mamy do czynienia z nielegalną działalnością danego państwa w stosunku do określonych zagrożeń, przy czym przykładowym zagrożeniem może być zarówno inne państwo, jego instytucje, jak i też jego obywatele lub grupy obywateli państwa zaangażowanego w działalność terrorystyczną. Przykładami działań są natomiast zarówno bezpośrednie akty podejmowane przez organy danego państwa (np. działania izraelskiej armii i służb specjalnych poza granicami Izraela), jak i sponsorowanie przez państwo określonych działań realizowanych przez organizacje terrorystyczne (np. akcje fundamentalistycznej organizacji Hezbollah, sponsorowane przez rząd irański) (Karolczak 1995: 14).

Terroryzm państwowy może być dokonywany przez rozmaite grupy, czy też ogólnie ujmując podmioty zdolne i wyspecjalizowane do podejmowania działań terrorystycznych. Wymienia się między innymi obywatele państwa dotkniętego terroryzmem, którzy występują zbrojnie przeciw niemu na jego terytorium. Są oni finansowani przez inne państwo stosujące terroryzm. Terrorysty często rekrutują członków spośród przedstawicieli mniejszości etnicznych, prześladowanych lub dyskryminowanych w kraju, w którym żyją, a wykorzystywanych np. jako zamachowców przez państwo, które sponsoruje ich działania. Oprócz tego zdarza się także, że dana organizacja terrorystyczna działa poza granicami rodzimego kraju, a swoje działania prowadzi na rzecz państwa, które ją sponsoruje. Ten przykład to kategoria tzw. najemnych działań terrorystycznych. Inną formą terroryzmu jest ta, jaką mogą podjąć żołnierze wojskowych sił specjalnych danego państwa. W związku z tym, że ich działania mogą przyjąć pozory akcji miejscowych to mogą one być skuteczną, wygodną i niezwykle bezpieczną formą destabilizacji sytuacji w państwie (Tomasiewicz 200: 12, 13).

Odmiennej kategorią terroryzmu jest terroryzm antypaństwowy. Jego zasadniczym celem jest państwo wraz z rządem, instytucjami, funkcjonariuszami, obywatelami oraz jego infrastrukturą. Są one dokonywane w większości przypadków za pomocą destabilizacji. Odwołując się na ogół do niezmiennych celów, jakimi kierują się grupy terrorystyczne trzeba wyodrębnić kilka nurtów terrorystycznych (Karolczak 1995: 16, 17).

Według Juliana Kaczmarka grupy terrorystyczne można podzielić na: separatystyczno - narodowościowe, anarchiczno – lewackie, neofaszystowskie, narodowowyzwoleńcze, skrajnie lewicowy ekstremizm, chrześcijańskich fundamentalistów i różne sekty (Kaczmarek 2002: 19).

Krzysztof Karolczak przedstawił natomiast podział na ugrupowania marksistowskie oraz anarchistyczne. Ponadto wymienił także ugrupowania separatystyczne – o podłożu religijnym i nacjonalistycznym oraz o przyczynach mieszanych. Grupy marksistowskie to podmioty, które odwołują się do marksizmu i trockizmu. Zalicza się do nich także ugrupowania nowolewicowe. Wśród przykładów propagowania marksistowskich haseł można wymienić: Irlandzką Armię Republikańską, która łączy w sobie dwa hasła: suwerenności oraz wyzwolenia narodu i społeczeństwa. Idea trockistowskiej rewolucji globalnej z kolei była szczególnie wykorzystywana w latach 60. i 70. w Zachodniej Europie oraz Ameryce Łacińskiej (Karolczak 1995: 18).

Zupełnie odmiennymi grupami terrorystycznymi są te, które stawiają sobie za główny cel walkę z państwem. Można je także nazwać grupami neoanarchistycznymi, ponieważ czerpią z dziewiętnastoletniej ideologii anarchistycznej. Terroryzm o podłożu nacjonalistycznym natomiast jest motywowany chęcią odzyskania niepodległości i praw narodowych. Ten rodzaj terroryzmu jest charakterystyczny dla mniejszości narodowych, które wyczerpały już inne możliwości odzyskania swych praw. Za przykłady mogą tu posłużyć: separatystyczna organizacja terrorystyczna hiszpańskich Basków ETA i włoska organizacja terrorystyczna Czerwone Brygady. Przyczyną terroryzmu o podłożu religijnym jest łamanie praw mniejszości religijnych. W tym przypadku działania terrorystów są wyjątkowo fanatyczne i skrajnie irracjonalne. Grupy stojące za zamachami na tle religijnym są przeświadczone o tym, że za ich działaniami stoi kierujący nimi Bóg, który „zlewa” na nich siłę niezbędną do realizacji zamierzonych celów, a walka bez względu na poniesioną „ofiary”, jest ich świętym obowiązkiem. Doskonałym przykładem organizacji potwierdzającej w rzeczywistości te słowa jest libański Hezbollah (Piątkowski 1996: 13).

Przechodząc do tzw. terroryzmu mieszanego trzeba podkreślić, że łączy on w sobie wiele elementów z innych w/w form terroryzmu. Ogólnie rzecz ujmując w większości przypadków terroryzm mieszany ma podłoże nacjonalistyczne i religijne (Piątkowski 1996: 15). Tego typu korelacja przyczyn aktywności terrorystycznej jest wykazywana np. w działalności palestyńskiego Hamasu (Liedel 2004: 9-11).

Według innego podziału terroryzm dzieli się na: etnoreligijny, kryminalny i terroryzm typu jednej sprawy (single issue terrorism) (Madej 2007: 137). Pierwsza forma aktywności terrorystycznej jest zdecydowanie najgroźniejsza, ponieważ stanowią ją fundamentaliści islamscy. Podłożem tego terroryzmu jest konflikt między cywilizacją zachodnią oraz islamską, który wynika z różnego pojmowania związku pomiędzy polityką a religią. Istotą sprawy wydaje się założenie, że Zachód wyraźnie rozróżnia te dwa pojęcia, natomiast cywilizacja islamu nie zna tego podziału, dlatego rywalizacja i walka z Zachodem oraz tamtejszym laicyzmem postrzegana jest jako zaleta (Czaja 2004: 100).

W przypadku podejmowanych przez terrorystów aktów o charakterze kryminalnym możemy dostrzec stosowanie bardzo podobnych metod jak w przypadku każdego innego rodzaju terroryzmu. Zdecydowanie odmienne są natomiast motywacje podmiotów zaangażowanych w to nielegalne i ścigane prawem międzynarodowym działanie. Grupy, które uprawiają terroryzm kryminalny (m. in. członkowie zorganizowanych grup przestępczych) stawiają sobie za cel zmuszanie do współpracy i posłuszeństwa, po to, aby zwiększyć zyski swej działalności (Jałoszyński 2008: 36-37). Akty terroryzmu kryminalnego, jak i zwiększające się znaczenia działalności zorganizowanej przestępczości mają wielokrotnie silne powiązanie z aparatem władzy państwa. Z taką formą przestępczości można się spotkać w Ameryce Łacińskiej, Rosji, czy Włoszech (Piątkowski 1996: 17).

Terroryzm typu single issue natomiast jest realizowany przez podmioty, które dążą do realizacji wyłącznie pojedynczego i konkretnego celu (np. zabicie wpływowej osoby, która zagraża jakiejś formacji terrorystycznej, religijnej) (Wróblewski 2007: 91).

Historia pokazuje, że od zarania dziejów aktywność ludzka była pełna przemocy. Morderstwa, zabójstwa, przewroty i inne tożsame formy agresji są przejawem ludzkiej działalności. Trudno jednak jest uznać istnienie zjawiska terroryzmu w pełnym tego słowa znaczeniu przed XIX stuleciem. Znaczenie pojęcia „terroryzm” nie jest w pełni adekwatne do aktów i wydarzeń, które miały miejsce w odległych czasach historii. Na przykład niełatwo jest porównać zjawisko terroryzmu z mnogimi aktami przemocy, które miały miejsce

w średniowieczu, gdyż w tej epoce przemoc była stosowana niemal na porządku dziennym. Wszelkie formy przemocy, które rzeczywiście można by zakwalifikować do działań o charakterze terrorystycznym, bardzo trudno jest odseparować od innych podobnych działań, a w wielu przypadkach przechodzą one jedno w drugie (Tomasiewicz 2000: 27).

Pomimo tego, sięgając do historii można podać nieliczne przykłady różnych grup oraz podjętych przez nie pojedynczych aktów, które zasłużyły na miano terrorystycznych. Pierwszą z nich są zeloci, tzw. sykariusze. Ta sekta żydowskich radykałów walczyła o wyzwolenie spod rzymskiej okupacji w latach 66. – 73 (Aleksandrowicz 2007: 15). Sykariusze posługiwali się terrorem w sposób systematyczny, dążąc nade wszystko do oswobodzenia kraju spod obcych wpływów (Parzymies 2003: 46-48).

Okolo tysiąca lat później pojawiła się nowa sekta – Assasyni. Struktura ich organizacji terrorystycznej charakteryzowała się zwięzłością, stałością i pełną konspiracją. Assasyni stosowali terror jako główny sposób w walce zbrojnej. O terrorystycznym charakterze organizacji świadczy także fakt, że dokonane przez nich zabójstwa miały wyraźne podłoże ideologiczne (Parzymies 2003: 50).

Termin „terrorizm” pojawił się w obiegu politycznym dopiero w okresie rewolucji francuskiej pod koniec XVIII stulecia i był związany z dyktaturą jakobińską we Francji. W okresie tzw. Wielkiego Terroru za rządów Maksymiliana Rebespierre’a był instrumentem władzy, co potwierdzają słowa „terror to jedynie sprawiedliwość, szybka, surowa i niezłomna, jest więc emanacją cnoty” (Hoffman 2001: 13-14).

Wraz z wkroczeniem w epokę industrialną i nadejściem epoki oświecenia pojawiło się mnóstwo tajnych stowarzyszeń, z których pewna część podjęła się organizacji spisków o charakterze politycznym, mających jednocześnie znamiona działań terrorystycznych. Na początku XIX wieku tego typu aktywności były typowe dla takich państw jak: Włochy, Serbia, Francja, Niemcy, czy Irlandia (Duda 2002: 23). Ugruntowanie się i rozwój kapitalizmu na świecie doprowadził z czasem do pojawienia się masowego sprzeciwu, który przyjął charakter terroru ekonomicznego. Organizacje proletariackie i robotnicze przy użyciu wszelkich dostępnych środków starały się walczyć o swoje prawa. Nie sposób nie wspomnieć również o aktach terroru dokonanych z pobudek stricte religijnych. Doskonałym przykładem są Stany Zjednoczone po wojnie secesyjnej i działalność organizacji rasistowskiej o nazwie Ku-Klux-Klan (Wiak 2009: 32-33).

Początek XX wieku to okres głębokiej transformacji terroryzmu. W tym czasie błyskawicznie rozwinął się anarchizm, dla wyznawców którego terroryzm był głównym środkiem walki. Bardzo szybko znacznie zwiększyła się liczba zamachów i morderstw politycznych. Zamachy w większości przypadków były wymierzone w głowy państw oraz szefów rządów (zabójstwa: prezydenta USA McKinleya, prezydenta Francji M. F. Carnota, premiera Hiszpanii C. de Castillo, cesarzowej Austrii Elżbiety i wielu innych) (Duda 2002: 10-11).

Terroryzm o charakterze narodowo – wyzwoleniczy rozwinął się w Irlandii. W 1958 roku powstało Irlandzkie Bractwo Republikańskie, które przekształciło się w Irlandzką Armię Republikańską. W tym czasie ponadto rozwinęło się wiele organizacji wykorzystujących terroryzm do realizacji swoich politycznych celów na obszarze Bałkanów. Zjawisko to szczególnie rozwinęło się w Macedonii i Serbii. Trzeba przyznać jednak, że terroryzm narodowowyzwoleniczy największe rozmiary przybrał w Indiach. Członkowie organizacji nawiązując do kultu bogini Kali, regularnie stosowali terror, próbując zmusić tym samym do opuszczenia kraju przez Brytyjczyków (Tomasiewicz 2000: 66-73). W kolejnych latach XX wieku znacznie rozwinęła się aktywność komunistów na rzecz działalności terrorystycznej, a osłabieniu uległ terroryzm lewicowy (terroryści za cel wybierali jednostki uosabiające zwalczany system) i anarchistyczny (celem terrorystów była zmiana systemu politycznego, ekonomicznego oraz socjalnego).

W okresie II wojny światowej zjawisko terroryzmu znów znacznie się nasiliło. Główną rolę odgrywali członkowie faszystowskiej i nacjonalistycznej prawicy. Przyczynami wzrastającej liczby stosowanych przez nich aktów terrorystycznych był przede wszystkim wzrost tendencji nacjonalistycznych po zakończeniu I wojny światowej oraz rozwój ruchu faszystowskiego, uznającego terror za podstawowe narzędzie prowadzenia walki. Bojówki hitlerowskie od końca lat dwudziestych stosowały terror indywidualny, który po zamachu stanu dokonanym przez Hitlera w 1923 roku przerodziły się w terror o zasięgu masowym. Natomiast tzw. „biały”, prawicowy terror został zapoczątkowany w Rosji. Działania wspomnianych bojówek szybko przeniosły się poza granice Niemiec. Silne ugrupowania faszystowskie bardzo szybko rozwinęły się w Austrii, Polsce, Rumunii i Francji. W Hiszpanii z kolei w efekcie działań Falangi nastąpił wybuch rebelii generała Franco. W Polsce kulminacją terroru prawicy było zamordowanie prezydenta Narutowicza. Warto zauważyć, że

działalność terrorystycznej prawicy uaktywniła się także w obu Amerykach i Azji (Duda 2002: 27).

Reżim stosowany przez okupantów zmuszał podbite narody do aktywnej obrony, a metody tej obrony były często oparte na działaniach terrorystycznych. W efekcie wybuchu II wojny światowej w całej Europie powstawały organizacje wymierzone nie tylko w hitlerowski aparat państwowy, ale także w grupy o odmiennych poglądach działające w obrębie tego samego, rodzimego kraju. Terroryzm w tym okresie w znacznej mierze opierał się na morderstwach ważnych osobistości, zamachach bombowych, czy w końcu na niszczeniu infrastruktury i sprzętu będącego w posiadaniu wroga. Trzeba wyraźnie podkreślić, że największy ruch oporu rozwinął się w Polsce. Najlepszym przykładem może być Związek Walki Zbrojnej, Armia Krajowa, czy Gwardia Ludowa. W końcowym etapie wojny państwo niemieckie zaczęło budować podziemną organizację terrorystyczną o nazwie Wehrwolf. Nie odniosła ona jednak zamierzonych sukcesów, z powodu niepowodzeń doznanych przez Hitlera w końcowej fazie wojny. Prohitlerowski charakter miały różne organizacje terrorystyczne założone w Egipcie, jak np. Organizacja Wolnych Oficerów, czy działania kontynuowane przez IRA (Karolczak 1995: 99-103).

Po zakończeniu II wojny światowej rozpoczęła się nowa era terroryzmu o zasięgu globalnym. Był to terroryzm kolonialny i postkolonialny, który po 1945 roku zaczął odgrywać znaczącą rolę. W związku z tym, że po klęsce Hitlera alianci nie realizowali obietnic zawartych w Karcie Atlantyckiej dotyczących praw do samostanowienia, państwa kolonialne walcząc o niepodległość stosowały w znacznej mierze metody terrorystyczne. Najwcześniejsze akty terroru pojawiły się na terenie Palestyny. W latach 30. powstały tam: żydowska policja Haganah i jej odłamek Palmah, oraz prawicowy ruch Irgun i Lohamei Hersut Israel (LOHI). Prowadziły one antyarabskie ataki terrorystyczne, które miały charakter odwetowy. Po 1939 roku organizacje rozszerzyły swą działalność terrorystyczną i skierowały ją także przeciw Brytyjczykom. W efekcie systematycznych działań terrorystycznych Wielka Brytania zrzekła się mandatu w Palestynie, a w 1948 roku proklamowano utworzenie państwa Izrael (Krawczyk 2007: 43).

W tym samym okresie na obszarze Palestyny Arabowie prowadzili antyżydowskie i antybrytyjskie działania terrorystyczne. Po przegranej przez nich wojnie w 1948 roku powstała organizacja o nazwie Al-dżihad al-Mukaddas, która dokonała między innymi zabójstwa króla Jordanii (Krawczyk 2007: 45). W efekcie działalności Irgunu ożywiła się

działalność terrorystyczna na Cyprze i w Algierii. Cypryjska Organizacja Wyzwolenia doprowadziła do uzyskania przez to państwo niepodległości w 1959 roku. Natomiast działalność Algierskiego Frontu Wyzwolenia pozwoliła na uznanie przez społeczność międzynarodową pełnej suwerenności Algierii trzy lata później od Cypru (Hoffman 2001: 43-52).

W latach pięćdziesiątych pojawiły się pierwsze przypadki terroryzmu islamskiego podejmowanego przez zradykalizowanych zwolenników wojującego ekstremizmu. Przykładami organizacji, które wykazywały w swej działalności ekstremizm były: Bojownicy Islamu w Iranie oraz Państwo Islamskie w Indonezji, które dokonywały zamachów na władze swoich krajów. Powstałe jeszcze w 1928 roku ugrupowanie Bracia Muzułmańscy, które było w istocie stowarzyszeniem religijnym obejmującym zasięgiem wszystkie kraje muzułmańskie w trakcie swojej działalności podjęło się licznych aktów noszących znamiona terroryzmu islamskiego. Ta niemalże milionowa organizacja działająca głównie w Egipcie za pomocą terroru chciała urzeczywistnić program ustanowienia islamskiej teokracji. W latach 50. została jednak rozbita przez rząd Gamala Abdela Namera (prezydenta Egiptu w latach 1954-1970). W Indiach fanatycy islamscy zabili dwóch pierwszych przywódców tego państwa, natomiast Hindusi w 1948 roku zamordowali M. Gandhiego. Z podobną działalnością religijnych fanatyków borykały się Birma, Cejlon, Wietnam i Japonia (Parzymies 2003: 136-140).

Przełomowym wydarzeniem w historii światowego terroryzmu z końca lat sześćdziesiątych było porwanie samolotu izraelskich linii lotniczych El Al przez Ludowy Front Wyzwolenia Palestyny. Porywacze zażądali zwolnienia więzionych w Izraelu palestyńskich terrorystów. Wybór samolotu dokonany przez terrorystów nie był dziełem przypadku, ponieważ wspomniana linia lotnicza stanowiła symbol państwa Izraelskiego. Terrorysty zmusili rząd państwa Izraelskiego do bezpośrednich negocjacji. Wtedy to po raz pierwszy odkryto jak ważny dla ich działalności jest rozgłos w mediach. Członkowie ugrupowań terrorystycznych zaczęli w sposób regularny podróżować z kraju do kraju, aby przygotowywać i realizować zamachy. Ponadto terrorysty zaczęli brać na cel osoby, z różnych państw, które nie były w ogóle związane z ich sprawą (Hoffman 2001: 64-65).

W latach siedemdziesiątych szczególną aktywnością wykazywała się Organizacja Wyzwolenia Palestyny (OWP). Podczas tzw. Czarnej Wrześni OWP dokonała mordu na izraelskich sportowcach podczas zimowej olimpiady w Monachium. Organizacja

terrorystyczna była doskonałym uosobieniem procesu internacjonalizacji terroryzmu, ponieważ dokonywała wielu zabójstw, zamachów i porwań samolotów zarówno w Izraelu, jak i innych krajach. Na Organizacji Wyzwolenia Palestyny wzorowały się Armia Wyzwolenia Armenii, przeprowadzająca swoje działania przeciw Turcji i Organizacja Wolnych Molukańczyków wykazująca aktywność w Holandii (Hoffman 2001: 69-73).

W Europie zjawisko terroryzmu rozwijało się bardzo intensywnie. We Włoszech zdecydowanie rozpowszechnił się terroryzm lewicowy. Najbardziej rozpoznawaną organizacją lewicową były Czerwone Brygady. Do najbardziej spektakularnej akcji przeprowadzonej przez tę organizację należało uprowadzenie i zamordowanie polityka Aldo Moro. Prawicowy terroryzm z kolei ograniczał się przede wszystkim do działań grup faszystowskich. W Wielkiej Brytanii najaktywniejszymi organizacjami terrorystycznymi były: katolicka IRA, protestanckie Stowarzyszenie Obrony Ulsteru oraz Ulsterskie Siły Ochotnicze. W Niemczech w 1970 roku powstała studencko-lewicowa Frakcja Czerwonej Armii (RAF), dokonująca morderstw, zamachów bombowych i porwań. We Francji natomiast dysproporcje pomiędzy prawicowym, a lewicowym terroryzmem były znacznie mniej zauważalne, w porównaniu do innych państw. Działały tam m. in. Lewica Proletariacka, Grupa Internacjonalistycznej Akcji Rewolucyjnej, a po przeciwnej stronie – faszystowski Occident i Federacja Europejskiej Akcji Narodowej. W Hiszpanii silnie rozwinęła się działalność Baskonii i Wolności, która dokonała wielu morderstw i zamachów. Najbardziej zapamiętanym przez opinię publiczną zamachem dokonany przez tę organizację było zabójstwo admirała i premiera Carrero Branco. W Turcji natomiast swoje działania zaktywizowali fundamentaliści islamscy – Hizzbullah i Dżihad Islamski, oraz mniejszości narodowe – Kurdowie (Tomasiewicz 2000: 108-111).

Bardzo podatnym na wpływy i działalność terrorystów obszarem w II połowie XX stulecia były Bałkany. W Jugosławii narodziły się separatystyczne grupy, które reprezentowały wszystkie narodowości tego państwa. Największym jednak zagrożeniem byli serbscy czetnicy i chorwaccy ustasze. Po rozpadzie Jugosławii wszystkie nowo powstałe państwa wykorzystywały terroryzm do realizacji własnych celów. W latach dziewięćdziesiątych narodziła się albańska Wyzwoleńcza Armia Kosowa, która dążyła do uzyskani niezależności Kosowa od Serbii, co ostatecznie dzięki zabiegom NATO udało się zrealizować. Organizacja ta jednak nadal prowadzi działania terrorystyczne i dąży do utworzenia tzw. Wielkiej Albanii. Trzeba zauważyć, że po rozpadzie bloku wschodniego

w państwach europejskich, będących dawną strefą wpływów ZSRR działalność terrorystyczna ucichła. Odmienna sytuacja występowała jednak w środkowo-azjatyckich republikach ZSRR, gdzie ożywiła się działalność islamskich fundamentalistów. Za przykład może posłużyć działalność terrorystów czeczeńskich (Tomasiewicz 2000: 145-147).

W państwach Ameryki Południowej i Środkowej terroryzm był również rozwinięty na szeroką skalę. Działały tam lewackie grupy partyzantki miejskiej oraz różne organizacje prawicowe. Spośród państw, w których terroryzm dominował należy wymienić: Kolumbię (Ruch 19 Kwietnia), Peru (Tupac Amaru), Urugwaj i Argentynę. W Stanach Zjednoczonych rozpowszechniły się organizacje prawicowe (KKK i ochotnicze milicje obywatelskie), organizacje czarnych muzułmanów (Czarne Pantery), grupy lewicowe, ekologiczne oraz mniejszości etniczne. W Azji natomiast działały: Japońska Czerwona Armia, Filipińska Nowa Armia Ludowa, w Indiach największą aktywność wykazywały ugrupowania narodowowyzwoleńcze, a w Kambodży największą organizacją stosującą terroryzm byli Czerwoni Khmerzy. Na Czarnym Lądzie najbardziej zamieszonym w terroryzm państwem była Republika Południowej Afryki. Ugruntował się tam Afrykański Kongres Narodowy oraz Inkatha, które reprezentowały interesy uciśnionej czarnej większości. Trzeba wspomnieć również, że w innych państwach afrykańskich ujawniła się działalność grup lewicowych i prawicowych, a także grup plemiennych, które wielokrotnie przy użyciu działań terrorystycznych rywalizowały ze sobą (Duda 2002: 34, 35).

W końcu XX i na początku XXI stulecia powszechnie rozwinął się terroryzm religijny. W latach dziewięćdziesiątych zarejestrowano ogromny wzrost liczby ugrupowań terrorystycznych o religijnym charakterze. Najbardziej aktywnymi stały się grupy terroryzmu islamskiego stosujące zorganizowany system terroryzmu międzynarodowego. Symbolem globalnego terroryzmu stał się zamach na World Trade Centre w Nowym Jorku i Pentagon w Waszyngtonie dokonany przez Al-Kaidę 11 września 2001 roku. Zmasowany atak na Stany Zjednoczone islamskiej organizacji terrorystycznej kierowanej przez Osamę Bin-Ladena zapoczątkował nowy rozdział w historii terroryzmu. Wraz z tym wydarzeniem narodziła się era terroryzmu masowego rażenia. (Duda 2002: 36).

Przykładem ugrupowania terrorystycznego, które wpisuje się w tendencję umiędzynarodowienia terroryzmu jest tzw. „Państwo Islamskie” będące jednocześnie następcą Al-Kaidy na obszarze Iraku i Syrii. Organizacja będąca spadkobiercą sunnickich ekstremistów z czasu okupacji Iraku przez Stany Zjednoczone zmierza do ustanowienia

szariatu na terytoriach zamieszkiwanych przez muzułmanów. Charakteryzuje się ona bardzo rozbudowaną strukturą organizacyjną, potężnym kapitałem pochodzącym z różnych źródeł, nowymi formami aktywności terrorystycznej (zespala aspekty: militarny, polityczny, ideologiczny, finansowy etc.) oraz „zdolnościami werbunkowymi” pozwalającymi pozyskiwać sympatyków, sponsorów, jak i bojowników z różnych zakątków świata. W trakcie aktywności terrorystycznej Państwa Islamskiego na terytorium Syrii i Iraku doszło do wielu zbrodni na ludności cywilnej, dokonanych przez członków tego ugrupowania. Błyskawiczny rozrost terytorialny i organizacyjny Państwa Islamskiego spotkał się z szybką reakcją Stanów Zjednoczonych, których siły zbrojne podjęły interwencję lotniczą przeciwko dżihadystom w Iraku i Syrii. Działalność fanatyków i ekstremistów powiązanych z organizacją jednak nie ustała, a wręcz się ożywiła czego przykłady można odnaleźć w zamachach terrorystycznych dokonanych w Europie Zachodniej w 2016 i 2017 roku (ABW, 2018).

Terroryzm jest jednym z najważniejszych zagadnień współczesnego świata. Jest on pojęciem politycznym, a jego zasadniczą cechą jest to, że ugrupowanie terrorystyczne do realizacji swych celów, używa specyficznych środków, których nie byłoby w stanie użyć żadne inne ugrupowanie celowe. Zjawisko terroryzmu ma charakter globalny, a jego gwałtowne rozprzestrzenianie stanowi poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa międzynarodowego (Stemplowski 2001: 5). Szczególnie niebezpieczną odmianą terroryzmu jest terroryzm islamski, który jest wspierany przez fundamentalistyczne ugrupowania znajduje coraz więcej zwolenników nie tylko wśród muzułmanów zamieszkujących historyczne obszary wyznaniowe, ale również i wśród muzułmanów żyjących w krajach europejskich i na innych kontynentach.

Bibliografia:

- Aleksandrowicz T.R. (2007), *EURO 2012 jako zagrożenie: łyżka dziegciu w beczce euforii*, [w:] K. Liedel (red.), *EURO 2012. Mistrzostwa w cieniu terroryzmu*, Warszawa.
- Bolechów B. (2003), *Terroryzm w świecie podwubiegunowym. Przewartościowania i kontynuacje*, Toruń.
- Borkowski R. (2006), *Terroryzm ponowoczesny, studium z antropologii polityki*, Toruń.
- Czaja J. (2004), *Fundamentalizm religijny*, [w:] Haliżak E., Lizak W., Łukaszuk L., Śliwka E. (red.), *Terroryzm w świecie współczesnym*, Warszawa-Pieniężno.
- Doroszewski W. (1997), *Słownik języka polskiego*, Warszawa.
- Duda D. (2002), *Terroryzm islamski*, Kraków.
- Guła P. (2009), *Terroryzm międzynarodowy w tym islamski*, Szczytno.
- Halliday F. (2009), *Bliski Wschód w stosunkach międzynarodowych: władza, polityka, ideologia*, Kraków.
- Jałoszyński K. (2008), *Współczesny wymiar antyterroryzmu*, Warszawa.
- Horgan J. (2008), *Psychologia terroryzmu*, Warszawa.
- Madej M. (2007), *Zagrożenia asymetryczne bezpieczeństwa państw obszaru transatlantyckiego*, Warszawa.
- Karolczak K. (1995), *Encyklopedia terroryzmu*, Warszawa.
- Kosta A. (2007), *Terroryzm jako zagrożenie dla bezpieczeństwa cywilizacji zachodniej w XX wieku*, Toruń.
- Kowalczyk K. (2006), *Terroryzm: globalne wyzwanie*, Toruń.
- Krawczyk A. (2007), *Terroryzm ugrupowań fundamentalistycznych*, Toruń.
- Liedel K. (2009), *Terroryzm*, Warszawa.
- Liedel K., Piasecka P. (2004), *Współpraca międzynarodowa w zwalczaniu terroryzmu*, Warszawa.
- Nydell (Omar) M. K. (2001), *Zrozumieć Arabów*, Warszawa.
- Parzymies A. (2003), *Islam a terroryzm*, Warszawa.
- Piątkowski P. (1996), *Terroryzm: Nowe wyzwanie dla bezpieczeństwa*, Warszawa.
- Stemplowski R. (2001), *Transnarodowa harmonizacja bezpieczeństwa i rozwoju ograniczy transnarodowy terroryzm*, „Polski Przegląd Dyplomatyczny” 2001, t. 1, nr 3(3), s. 5.

Tomasiewicz J. (2000), *Terroryzm na tle przemocy politycznej. Zarys encyklopedyczny*, Katowice.

Wiak K. (2009), *Prawnkarne środki przeciwdziałania terroryzmowi*, Lublin.